

Nr 65.

Av herr **Gustavson**, *angående avveckling av den allmänna omsättningsskatten och avskaffande av dyrortsgraderingen av de bevillningsfria skatteavdragen.*

Av årets statsverksproposition och därtill fogade beräkningar framgår, att den allmänna omsättningsskatten för budgetåret 1943/44 torde komma att inbringa vid pass 300 milj. kr. samt för nästa budgetår eventuellt ett lika stort belopp. Tillsammans med de för 1941 och 1942 influtna medlen skulle skatten sålunda under avsedd tidrymd tillföra statsverket ungefär 1.100 milj. kr. I den hösten 1940 avgivna propositionen beräknades omsättningsskatten skola årligen tillföra statsverket 200 milj. kr., vilken beräkning sålunda väsentligen överskridits. Detta skulle givetvis vara ett enbart glädjande förhållande, om nämligen skatten vore väl avvägd i enlighet med den sociala rättvisans krav. Likaså måste vid bedömande härav hänsyn tagas till så väl uppbördsmetodens effektivitet och de besvär och kostnader, som därav vållas, som medelskontrollens tekniska svårigheter och noggrannhet. Men i den mån, som den allmänna omsättningsskatten ur dessa synpunkter — och i synnerhet med hänsyn till sina sociala skadeverkningar — icke kan anses hålla måttet, torde de enormt ökade beloppen kunna betraktas som i motsvarande mån försvårande omständigheter. Sålunda bör icke förbises, att härigenom uttagas av det skattebetungade folket på detta sätt årligen c:a 100 milj. kr. mer än som ursprungligen avsetts.

När vid urtima riksdagen 1940 den allmänna omsättningsskatten beslöts, uttalades från olika håll starka betänkligheter mot denna skatteform. I flera fall voro dessa betänkligheter av principiell art, och man underströk på goda grunder skattens oförenlighet med de mest elementära begrepp inom gällande skattelagstiftning. Det erinrades om att denna skatt drabbar skattebetalarna utan annan hänsyn till bärkraft och skatteförmåga, än som innebäres i de bestämmelser, varigenom vissa varuslag undantagas därifrån. De sociala skadeverkningarna av att under nuvarande, för vårt folk hårda tider, med av ökade produktionskostnader och försörjningssvårigheter skärpta besvärigheter, genom en skatt av detta slag på många nödvändighetsartiklar lägga sten på börda framstå i öppen dager. Det har gjorts gällande, att omsättningsskatten skulle så till vida träffa de bättre ställda inkomsttagarna hårdare, som dessa ha mera att köpa för. Detta resonemang må ha sin giltighet i fråga om lyxbeskattningen o. d., men näppeligen i den mån skatten drabbar nödtorften. I sådana fall blir skatten givetvis kännbarast för den, som har det mindre bra ställt. Det är den lille

inkomsttagaren och den barnrika familjen, som kännbarast träffas av denna skatt icke på inkomster utan på utgifter. Med skäl framhölls så väl i motioner som i riksdagsdebatten, att denna beskattningsform ingalunda vore lämplig under en kristid, utan att den tvärt om i nuvarande extraordinärt bistra tider *sist* borde tillgripas.

Vid skattens införande framhölls, icke minst av representanter för handel och hantverk, att själva formen för dess uttagande genom det arbete och de kostnader, som utan ersättning pålades näringslivet i samband härmed, särskilt för de mindre företagarna, måste innebära en betydande börda och olägenhet. Uppenbart är, att skattens konstruktion såsom en avgift på vissa varor, försålda genom hundratusentals detaljhandlare, hantverkare och andra småföretagare och med skyldighet för dessa att bokföra och redovisa de inflytande medlen, är opraktisk och icke minst ur kontrollsynpunkt medför åtskilliga vanskligheter. Utav dessa mindre företagare, som tvångsvis bli organ för skattens uttagande, har ett mycket stort antal hittills icke ens rimligen ansetts kunna åläggas att föra handelsböcker. Att frånvaron av ordnad bokföring på många håll måste medföra betänkliga konsekvenser med hänsyn till såväl den ålagda uppbörds- och redovisningsskyldigheten som i fråga om kontrollen, är uppenbart. Å andra sidan måste införande av verkligt betryggande förhållanden inte bara för statsverket men för både små och stora företagare medföra arbete och kostnader. Även om uppbörden sålunda som en extra konsekvens av skatten övervältras på näringslivet och sålunda ej direkt drabbar statsverket, bli verkningarna dock indirekt kännbara. Också i detta hänseende är det de små, som få taga de hårdare törnarna.

Att skatten icke generellt fastslagits skola vara "synlig", torde icke heller ha bidragit att öka allmänhetens förtroende. Uppfattningen är på många håll, att det blir allmänheten, som i sista hand får bära kostnaderna även för en ovanligt opraktisk uppbördsform — och det kanske i överkant.

Förslaget om omsättningsskatten hade icke förelagts det väljande folket vid det hösten 1940 hållna andrakammarvalet. Man ansåg icke heller lämpligt att avvakta den nyvalda andra kammarens sammanträde, utan propositionen förelades den urtima riksdagen. Denna brådskas låter sig ingalunda motivera av det statsfinansiella läget, då det i tider, när så enorma belopp upplånas, rimligtvis icke skulle ha mött nämnvärda olägenheter att upplåna även de belopp, som kunde beräknas inflyta under det halvår skattens ikraftträdande kunde ha uppskjutits. Det är också ett faktum, att vederbörande riksdagsutskott ingalunda på ett utfömmande sätt kunde pröva möjligheten att genom anlåtande av andra utvägar anskaffa de avsedda pengarna. Uppfattningen, att man bragts i ett tvångsläge och att intet annat val funnes än

att antaga den framlagda propositionen, kom på flera håll till uttryck. I fråga om möjligheten till andra utvägar saknades ingalunda antydningar, att alla sådana generellt kunde betraktas som förbehållna kommande regeringsinitiativ. Detta skulle innebära, att riksdagens initiativ på beskattningens område i praktiken var så till den grad beskuren, att inte ens möjligheten att något ändra på den fågordning, i vilken olika skatteformer skulle tagas i anspråk, ansågs tillkomma riksdagen. Det har även framhållits som karakteristiskt för den allmänna olust, som denna skatteproposition väckte, att vederbörande utskottsordförande, samtidigt som han tillstyrkte det på propositionen grundade utskottsförslaget, gav uttryck åt uppfattningen, att verkningarna av denna skatt skulle visa sig sådana, att den snarligen skulle komma att avskaffas.

Skadeverkningarna ha, såsom nämnts, förmerats långt utöver vad som då beräknades, men hittills har man förgäves väntat på initiativ från de för omsättningsskatten ansvariga, avseende dess avskaffande.

Vid framläggandet av propositionen om omsättningsskatten framhölls med mycken skärpa (se ex. motionerna I: 21; II: 36 1940 U) nödvändigheten av att, innan sådana beskattningsformer tillgripes, de som bära ansvaret med hårda händer grepe sig an med en verklig nedskärning av statsutgifterna. Så har ingalunda skett i en omfattning, som ens tillnärmelsevis motsvarar lägets krav. Uppenbart är, att genom sådana åtgärder omsättningsskattens avskaffande nu skulle väsentligen underlättas. Besparingsberedningens förslag synas emellertid icke ha hittills fått föranleda sådana önskvärda åtgärder. Andra besparingar i samband med omsättningsskattens avskaffande kunna företagas i fråga om beslutade utgifter, för vilka som motiv angivits, att ifrågavarande medel avsetts för att motverka omsättningsskattens sociala skadeverkningar.

Redan vid ifrågavarande urtima riksdag framfördes tanken på omsättningsskattens ersättande med på annat sätt utformade beskattningsåtgärder, som med enklare förfaringsätt och mindre invecklade kontrollåtgärder förena större hänsyn till försörjningsbörda och skattekraft (motionerna I: 24; II: 30). Motionärerna sade sig icke vilja motsätta sig finansministerns uppfattning, att även den bredare massan av skattebetalare måste i förhållandevis ökad omfattning bidra att bära skattebördorna. Men de framhöllo, att den föreslagna omsättningsskatten hör till de ur social och befolkningspolitisk synpunkt mest motbjudande formerna av beskattning, som drabbar hårdast, där försörjningsbördan är störst, och lättast, där den är minst. Motionärerna funno därför, att en extra inkomstskatt och en väsentlig förändring av grunderna för de skattefria avdragen ur de bredare folklagrens och i synnerhet den fattigare befolkningens synpunkt vore att föredraga framför omsättningsskatten.

De nuvarande bevillningsfria skatteavdragen ha en klar befolkningspolitisk syftning. Ortsgraderingen medför emellertid väsentliga ojämnheter i detta avseende. Medan på landsbygden fortfarande icke så få barnrika familjer ingalunda ha regelbundet återkommande inkomster, stora nog att medge fullt utnyttjande av ens de där gällande, lägre avdragsbeloppen, göra de högre avdragen jämte den s. k. bankningen det i storstäderna möjligt även för dem, som ha ganska goda inkomster, att väsentligen undgå inkomstbeskattning. Så har en familj i Stockholm, exempelvis bestående av man, hustru och fyra barn, skattefria familjeavdrag av sådan storlek, att den med en inkomst av inemot 7.000 kr. ej behöver betala inkomstskatt för större inkomst än vid pass 1.000 kr. Detta medför, att av de 7.815 milj. kr., som enligt 1942 års taxering utgöra den sammanlagda till taxering upptagna inkomsten för enskilda personer i landet, undandragas genom de bevillningsfria familjeavdragen icke mindre än 4.169 milj. kr. från beskattning, eller mer än hälften. Det är, som var och en förstår, i icke ringa grad just ortsgaderingen, som i de s. k. dyrare orterna undandraget mycket stora delar av ganska goda inkomster från skatt.

Ett sådant skattesystem är icke rimligt. En skälig rättsuppfattning säger, att den som har goda inkomster också skall skatta för dem. Men det nu gällande dyrortsgaderingssystemet innebär, att de som kanske just på grund av ortsindelningen tillförsäkrats högre löner, också erhålla högre skattefria avdrag — enligt principen, att den som mycket har, honom skall varda givet. Redan det avlöningssystem, som uppbyggt på grundval av ortsindelningen, synes för var dag bliva allt mera orättvist. Behovet av en grundlig reform erkännes numera av allt flera. När det gäller avdragen, är det ingalunda nödvändigt att avvakta någon omfattande och tidsödande utredning. Lika väl som skattesatserna kunna ändras från år till år — och den senare tidens skattepolitik ger exempel på ganska avsevärda skattehöjningar — lika väl kunna normerna i fråga om skattefrihet till skydd för familjen hastigt ändras. Ett exempel härpå ger just införandet av omsättningsskatten, som kännbart drabbar de barnrika familjerna och sålunda medför ett för dem helt förändrat beskattningsläge. Något försök att sammankoppla denna "reform" med exempelvis ortsgaderingen av löner har icke avhört.

Såsom av det anförda framgår, berör denna beskärning av den skattelättnad, som beretts den bredare massan av skattebetalare, relativt mindre kännbart dem som ha de förhållandevis bättre inkomsterna, exempelvis de som förut i de s. k. högre dyrorterna skyddas av de större skatteavdragen. Däremot träffas de fattigare på ett vida kännbarare sätt. Ett avskaffande av ortsgaderingen av familjeavdragen och en generell tillämpning för alla av de nu för den lägsta ortsgruppen

gällande avdragsbeloppen utan bankning skulle för exempelvis folkpensionärer och barnrika familjer i små omständigheter knappast medföra några olägenheter. Däremot skulle läget för de bättre ställda bli ett annat.

Ett avskaffande av omsättningsskatten i samband med ortsgraderingens upphävande, på sätt ovan ifrågasatts, skulle medföra flera fördelar. Dels skulle den orätt, som hösten 1940 tillfogades de sämst ställda, därigenom gottgöras. Dels skulle också de relativt bättre ställda beredas en viss kompensation för ortsgraderingens avskaffande m. m. För det allmänna skulle ortsgraderingens avskaffande och införande för alla av de nu för lägsta ortsgrupp gällande bevillningsfria skatteavdragen innebära ett tillförande av välbehörlig förstärkning av skatteunderlaget. Statsverket skulle därigenom i direkt skatt komma att tillföras mycket avsevärda belopp, varigenom de från omsättningsskatten härrörande statsinkomsterna i stor utsträckning skulle kunna ersättas.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställes,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville göra framställning, avseende

dels att den allmänna omsättningsskatten snarast måtte avvecklas;

dels att i samband härmed dyrortsgraderingen av de bevillningsfria skatteavdragen avskaffas och skatteavdragen lika för alla utgå med för ortsgrupp I nu gällande belopp;

dels ock att förutom genom de tillgångar, som genom det sålunda ökade skatteunderlaget tillföras, erforderliga medel för omsättningsskattens avveckling beredas genom i motionen berörda besparingsåtgärder.

Stockholm den 19 januari 1944.

John Gustavson,
Guntorp.